ודלמא הא קמ"ל דבת נמי בת ירושה. דסד"א דלאו בת ירושה היא משום דמסבת נחלה דבנה ובעלה יורשין אותה: **ושדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקיימא ל"ן.** אוריי"ס דל"ג כלום יש יבום אלא במקום שאין בן דהלשון משמע שהוא מודה שהבת אינה קמה לשדה אחוזה מהאי טעמא כי ההיא דלעיל גבי אח דמסיק בהאי לישנא ופ"ה דחוק הוא מאד דמפרש דה"ק ושדה אחוזה נמי איכא למימר דקמה תחת אביה ומייתי קייעתא למילתיה (ג) דהך פירכא דכלום יש יבום כו' קיימא ליה לתנא שהבן קם תחת אביו לשדה אחוזה ואלא האמ וה"נ איכא למימר גבי בת דמה לו לתלות הטעם בפירכא שהיא גבי אח ולא היה לו לומר אלא בת נמי תיקום לשדה אחוזה ולכך נראה לו דלא גרסינן (ד) אלא הכי גרסינן ליה שדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקיימא ליה וה"פ והאי שדה אחוזה גופה מה שאין בבת כבן זהו מטעם שהבן קודם לנחלה מן הבת וכל כמה דלא קיימא לן שהבן קודם לנחלה מן הבת מעמדת הבת שדה לאביה כמו הבן דהכי אמר בפ' אין מקדישין (ערכין דף כה:) בעא מיניה רבה בר אבוה בת מהו שתעמיד שדה אחוזה לאביה כיון דלענין יבום כי הדדי נינהו מוקמינן אי דלמא כיון דלענין נחלה בת במקום בן כי אחר דמיא לא מוקמינן ופשיט ליה דכי אחר דמיא מהך טעמא: **האיש את אמו מנא הני מילי** כו'. אומר ריב"ם דבשאר ירושות של נשים כגון בתו או אחותו פשיטא ליה דיורשת אביה או אחיה כיון שאין הירושה נעקרת ממשפחת אב ופשיטא שהזכרים והנקבות שוין בין לירש בין להוריש דמה לי זכרים ומה לי נקבות דאלו נכסי נשים יהיו הפקר ודוקא בן בנכסי האב צריך למילף לפי שנישבת נחלה ממטה אביה ע"י הבן:

קל

מאן (ה) כו' לירות אטו בר קשא דמתא לירות הכי קא אמינא איכא בן ובת לא האי לירות כוליה ולא האי לירות כוליה אלא כי הדדי לירתו א"ל אביי ואצטריך קרא לאשמועינן היכא דלית ליה אלא חד ברא לירתינהו לכולהו נכסי ודלמא הא קמ"ל דבת נמי בת ירושה היא ההוא [1]מוכל בת יורשת נחלה נפקא רב אחא בר יעקב אמר מהכא [2]למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן טעמא דאין לו בן הא יש לו בן בן קודם ודלמא בנות צלפחד הוא דקאמרן הכי [3]ניתנה תורה ונתחדשה הלכה אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא רבינא אמר מהכא [3]הקרוב אליו הקרוב קרוב קודם ומאי קורבה דבן מבת שבן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה יעדה בת לאו בת יעדה היא שדה אחוזה נמי מהאי פירכא גופה הוא דהא קיימא ליה לתנא כלום יש יבום אלא במקום שאין בן אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא ואי בעית אימא מהכא [4]והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם בניכם ולא בנותיכם אלא מעתה [5]למען ירבו ימיכם וימי בניכם ה"נ בניכם ולא בנותיכם [6]ברכה שאני: [8]**והאחין מן האב** נוחלין ומנחילין וכו': מנלן [7]אמר רבה אתיא אחוה אחוה מבני יעקב מה להלן מן האב ולא מן האם אף כאן מן האב ולא מן האם ולמה לי [3]ממשפחתו וירש אותה כתיב [9]משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה אין הכי נמי וכי איתמר דרבה לענין יבום איתמר: והאיש את אמו וכו': מנא הני מילי דתנן וכל

מאן (ו) כו'. אם לא קרוביו הקרובים לו יותר: **כר** (ז) **קשא.** מושל העיר: **א"ל אביי לרב פפא.** אי איתא דאמר רחמנא דכחדא יירתון נמצא שאין הבן ראוי לירושה ולא יירש מן הבת וכן ובת כשני בנים דמו וכי איצטריך קרא לאשמועינן דמאן דלית ליה אלא חד ברא לירתינהו לכולהו נכסי דאב בתמיה ואמאי כתב ואם אין לו בן והעברתם את נחלתו לבתו פשיטא לישמוק קרא מיניה והכי איבעי ליה למכתב אים כי יומת וזרע אין לו ונתתם את נחלתו וגו' וממילא ידענא דאם אין לו בן הבת תירש את הכל מאחר שבניהן שוין בנחלה אלא ודאי לאשמועינן אמת דבן קודם לבת. ואיצטריך לאשמועינן דאע"ג דאין יורשת במקום שיש בן וסד"א היכא דלית (ח) בן ונתתם את נחלתו לאחיו אבל לא לבתו דכי היכי דאין אמו יורשתו דמשפחת אם אינה קרויה משפחה) הכי נמי אין בתו יורשתו דאין משפחה נשים קרויה משפחה לא למעלה דידיה כגון אמו ולא למטה דידיה כגון בתו קמ"ל והעברתם את נחלתו לבתו: **אמר ליה רב פפא לאביי.** אימא להכי כתב רחמנא כי האי גוונא וכן אין לו והעברתם ולא כתב ונתתם את נחלתו לבנו ולבתו דהא קא משמע לן דבת נמי אלא בן בת יורשת הוא דסד"א דבן ובת יירתון כחדא אבל היא לבדה איכא למימר דלא תירות מידי קמ"ל והעברתם את נחלתו לבתו וכל שכן שתירש עם הבן. כל רבותי מפרשין כן ולא נהירא דכיון דא"ל אביי איצטריך קרא לאשמועינן דמאן דלית ליה אלא חד ברא כו' אלמא פשיטא ליה הך סברא דכיון דכחדא יירתון היא שקולה כבן ופשיטא דתירות כל הנכסים כי ליכא בן בהדה ואין זו שיטת גמרא שיכחיש המקשה סברת המתרץ בלא טענה אחרת אלא אם כן מקשה לו מלד אחר. ונראה בעיני דה"פ ודלמא הא קמ"ל האי והעברתם דבת נמי כמו בן בת ירושה הוא שישנה בכלל ירושת אב דסד"א לא תירש בת כלל לא עם הבן ולא בלא בן דבזכרים קפיד רחמנא כדכתב ונתתם את נחלתו לאחי אביו וכתב נמי ממשפחתו משפחת אב קרויה משפחה [לעיל קט:] קא משמע לן דיורשת הוא והלכך כי איכא בן נמי תפלוג בהדיה דמהיכא ממעטינן לה דלמא ה"ק קרא אים כי יומת וכן אין לו שירש עם הבת והעברתם את כל הנחלה לבתו כלומר אז עוברת כל הנחלה משבט לשבט על ידי בתו כדרבי [שם] אבל היכא דאיכא בן בהדה אין כל הנחלה נעקרת משבט זה ומשום דאתא קרא לאשמועינן כדרבי לא הוה מצי למכתב לבנו ולבתו: ומשני **ההוא מוכל בת יורשת נחלה נפקא.** דמינה שמעינן דבת יורשת כל נכסי אביה כי ליכא בן בהדה דבבת בלא בן מיירי קרא. וללשון האחרון שפירשתי שמעינן מיהת דבת יש בכלל ירושה וה"מ למכתב אים כי יומת וזרע אין לו ונתתם את נחלתו לאחיו ולא איצטריך וכן אין לו אלא להקדים בן לבת: **רב אחא בר יעקב אמר מהכא.** נפקא דבן קודם לבת דקאמרי בנות צלפחד למשה למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו שלא ליטול כלום בנחלה בשביל שאין לו בן ולא תעשה לנו תקנה ליטול במקום בן מאחר דליכא בן אמילו היה לאביו בן היינו שותקות ולא היינו תובעות נחלה שהרי לא היה נגרע שם אבינו אבל עתה כי אין לו בן תנה לנו נחלה וגו': **דקאמרן הכי.** שהיו סבורות שיהיה הדין כן: **ניתנה תורה.** לאחר דברי בנות צלפחד שלאחר דבריהן נאמרה פרשת נחלות ונתחדשה הלכה דברא וברתא יירתון כחדא ולא כשהיו סבורות: **כדשנין מעיקרא.** מאים כי יומת וכן אין לו: **רבינא אמר מהכא.** [נפקא] בן קודם לבת: **הקרוב.** יש מפרשין דהקריב דרש כדאמר רבא (פסחים דף נח:) דהעולה [ויקרא ו] עולה ראשונה ואמרינן נמי (חולין דף נא.) הירך[ט] המיומנת שבירך הכא נמי הקרוב קרוב קודם מי שקרוב יותר קודם לחבירו וכן קרוב מבת כדמפרש ואזיל: ופרכינן **ומאי קורביה דבן.** לאב טפי מבת אם תאמר שבן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה מה שאין כן בבת הא לאו מילתא היא דאי משום יעדה אינו קרוב יותר אלא אפי' אפשר לאשה להנשא לאשה אחרת וגבי שדה אחוזה נמי איכא למימר דקמה תחת אביה דמהכי דכלום יש יבום אלא במקום שאין בן קיימא ליה לתנא דהבן קם תחת אביו לשדה אחוזה ולא האח [ערכין כה:] והכי נמי איכא למימר גבי בת כלום יש יבום אלא במקום שאין בת ואע"ג דבמס' ערכין פרק אין מקדישין (דף כה:) ממעטו לה לבת משדה אחוזה מדכתב [ויקרא כז] אם מכר את השדה לאיש אחר ותנא דבי ר' ישמעאל כל שהוא אחר במקום בן ובת נמי במקום בן כי אחר דמיא הני מילי דחשבינן לה כי אחר לגבי בן משום דדרשינן אים כי יומת וכן אין לו וגו' שהבן קודם לבת אבל אי לא הך דרשה דאים כי יומת וגו' הוה אמינא בין לגבי ירושה בין לגבי שדה אחוזה כי הדדי נינהו: **אלא מחוורתא כו'.** ומהשתא איכא למידרש מיניה גבי שדה אחוזה דבת במקום בן כאחר דמיא כדאשכחן גבי ירושה: **לבניכם אחריכם.** הוה מצי למכתב לזרעכם: **ולא בנותיכם.** במקום שיש בן: **ברכה שאני.** דלכל ישראל מברך ולא איצטריך למכתב זרעכם דסברא היא דבנים בין אבנות קאי דאין ברכה לחלאין אבל גבי ירושה אם איתא דבנות יורשות במקום בן הוה ליה למכתב זרעכם: **אחוה אחוה.** כתיב הכא ונתתם את נחלתו לאחיו וכתיב התם (בראשית מב) שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד וגו' בני איש מיותר הוא לדרוש דסתם אחין אינן אלא מן האב: **למה לי.** גזרה שוה גבי ירושה הא נפקא לן מדכתיב ממשפחתו ואחין מן האם אינן ממשפחתו: **לענין יבום.** כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו וגו' (דברים כה) דאחיו מתביו מייבם את אשתו ולא אחיו מאמו: **מה"מ.** דהאיש יורש את אמו ולא הבת את אמה דבן קודם לבת בנכסי האם דכי כתיב בן קודם לבת בנכסי האב הוא דכתיב אים כי יומת ובן אין לו והעברתם וגו' אבל אשה כי תמות מגלן דירית לה בן וגם מגלן שיקדום לבת: וכל

ודלמא הא קמ"ל דבת נמי בת ירושה. דסד"א דלאו בת ירושה היא משום דמסבת נחלה דבנה ובעלה יורשין אותה: **ושדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקיימא ל"ן.** אוריי"ס דל"ג כלום יש יבום אלא במקום שאין בן דהלשון משמע שהוא מודה שהבת אינה קמה לשדה אחוזה מהאי טעמא כי ההיא דלעיל גבי אח דמסיק בהאי לישנא ופ"ה דחוק הוא מאד דמפרש דה"ק ושדה אחוזה נמי איכא למימר דקמה תחת אביה ומייתי קייעתא למילתיה (ג) דהך פירכא דכלום יש יבום כו' קיימא ליה לתנא שהבן קם תחת אביו לשדה אחוזה ולא האח וה"נ איכא למימר דקמה תחת אביה לשדה אחוזה ולכך נראה לו דלא גרסינן (ד) אלא הכי גרסינן ליה שדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקיימא ליה וה"פ והאי שדה אחוזה גופה מה שאין בבת כבן זהו מטעם שהבן קודם לנחלה מן הבת וכל כמה דלא קיימא לן שהבן קודם לנחלה מן הבת מעמדת הבת שדה לאביה כמו הבן דהכי אמר בפ' אין מקדישין (ערכין דף כה:) בעא מיניה רבה בר אבוה בת מהו שתעמיד שדה אחוזה לאביה כיון דלענין יבום כי הדדי נינהו מוקמינן אי דלמא כיון דלענין נחלה בת במקום בן כי אחר דמיא לא מוקמינן ופשיט ליה דכי אחר דמיא מהך טעמא: **האיש את אמו מנא הני מילי** כו'. אומר ריב"ם דבשאר ירושות של נשים כגון בתו או אחותו פשיטא ליה דיורשת אביה או אחיה כיון שאין הירושה נעקרת ממשפחת אב ופשיטא שהזכרים והנקבות שוין בין לירש בין להוריש דמה לי זכרים ומה לי נקבות דאלו נכסי נשים יהיו הפקר ודוקא בן בנכסי האב צריך למילף לפי שנישבת נחלה ממטה אביה ע"י הבן:

רבינו גרשום

ולא האי לירות בר קשא דמתא לירות. בלשון חמיה כלומר הממונה על העיר יירשנו: אלא כי הדדי לירתו: דהכי משמע והעברתם את נחלתו לבתו הא איכא בן ובת תרוויהו לירתו. ואכתי בן קודם לבת מנלן. אמר ליה האי דכתיב וכן אין לו הא יש לו יורש וכי איצטרי' קרא לאשמועני' דמאן דלית ליה אלא חד ברא לירשינהו לכולהו נכסי דאב הא לא אתי לאשמועינן דברא ירית אלא מאי אתא לאשמועי' להיכא דאית ליה בן ובת דבן קודם לבת. ודלמא קרא לא אתא אלא משום סיפא דכתיב והעברתם את נחלתו לאשמועינן להיכא דלית בן ירתא בתו (ו) אימא לייתו בהדדי. ומשני הכי' דלית כן לא איצטרך לאשמועינן מהאי קרא דבת בת יורשת היא דהתיא מוכל בת יורשת נחלה נפקא והאי קרא ואיש כי יומת לא אתי לאשמועינן אלא היכא דאיכא בן ובת דהבן קודם: ורב אחא בר יצחק אמר מהכא. מצינן למידק דבן קודם לבת דכתיב למה יגרע וכו'. ודלמא בנות צלפחד אינהו דקאמרי הכי ולאו משום דהבי דינא דאח"כ נתנה תורה ונתחדשה הלכה ודייקינן מואיש כי יומת דאי איכא בן ובת לא האי ירית כולה ולא האי ירית כולה ואלא תרוייהו כי הדדי והיינו חידוש הלכה: אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא. דאי אמרינן הכי איכא למיפרך כדפרכינן אמר ליה איצטריך קרא לאשמועי' דכיון דלית ליה וכו' אלא הא אתא לאשמועינן דבן קודם לבת: ומאי קורביה דבן מבת. משום דאיכא למימר שבן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה מה שאין כן בבת (ז) מש"ה אינה קמה תחת אביה ליעדה דלאו בת יעוד היא שדה נמי איכא למימר דהיא קמה תחת אביה דאם היא פרקה אותו שדה הדדא לאביה ביובל דכגוף של אביה דמיא כבן עצמו ומהאי טעמא דקי"ל לתנא דשדה אחוזה אי פריק לי' הכן חוזר לאביו ביובל מצינן למימר נמי דאי פרקא לה איהי הוה חוזרת לאביה משום דלענין יבום כן בת כי הדדי נינהו וכי היכי דאיכא למיפרך כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הכא נמי איכא למיפרך מבת כלום יש יבום במקום בת ומאי קורביה דבן מבת אלא מחוורתא כו': ואיבעית אימ' מהכא. איכא למשמע דבן קודם לבת: אמר ליה ברכה שאני. דכולל להו אהדדי אבל בעלמא לא אמרי' הכי: **פ"ם** האחין מן האב נוחלין ממונן של בנים בני אחין והם עצמן מנחילין ממונם לבנים דהיינו נכדיהן: ומנלן. דכתר אחין מן האב שייכי: אמר רבא אתיא אחוה אחוה מבני יעקב. כתיב הכא ונתתם את נחלתו לאחיו וכתיב ביעקב שנים עשר אחים אנחנו בני אבינו: למה לי. למשמע מהכא. ממשפחתו שלו אמר רחמנא של אב: אין הכי נמי. מהכא עיקר: לענין יבום אתמר. דאחיו מן האם אין זקוק ליבום אלא אחין מן האב חולצין ומייבמין: **ש"ם** והאיש את אמו

ו) נראה דל"ל אבל היכא דאיכא בן ובת אינה לירתו בהדדי. ז) אולי דל"ל ופרכינן דלמא מש"ה כו' ליעדה משום דלאו כו'.

א) מ"ר פ"ל מהלכות נחלות הלכה ג סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף ח:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

ב) מ"ל בו. רש"ל, ג) [שבת קלה.], ד) [שם קה:], ה) יומא יח: כב., ו) [לעיל קט: יב"מ יג:], ז) [לעיל קט:], ח) מ"ל בו. רש"ל, ט) [כרא"ש בב"מ].

תורה אור השלם

1 וכל בת ירשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו: במדבר לו ח
2 למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחזה בתוך אחי אבינו: במדבר כז ד
3 ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה יי את משה: במדבר כז יא
4 והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעלם בהם תעבדו ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך: ויקרא כה מו
5 למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבתיכם לתת להם כימי השמים על הארץ: דברים יא כא

הגהות הב"ח

(א) גב' מאן לירות כל"ל ותיבת כו' נמחק: (ב) רשב"ם ד"ה א"ל אביי וכו' דלית ליה בן: (ג) תוס' ד"ה ושדה וכו' דמהך פירכא דכלום: (ד) בא"ד דלא גרסינן ליה אלא הכי גרס' שדה וכו' מה שאין הבת בכן:

וכל בת יורשת נחלה ממטות וגו'. סיפא דקרא לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר. ומיהו לא ההג אלא באותו הדור כדלקמן בפירקין (דף קכ.). ולקמן [קיג.] (ב) מפרשינן כיון דיורשת שני מטות והיא נשאת למטה אביה הרי מכל מקום נוסבת נחלת האם למטה אחר ולקמן מתרצינן לה: **בת יורשת נחלה ממטות.** משמע שבת אחת מקבלת נחלה משני מטות ומי אתה מוצא קרובים לה שתקבל נחלה מהם יותר מאביה ואמה וכגון שאביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון וכשישאת אמה לאביה היו לה אחין לאמה של בת זו שירשו נחלת אביהן דליכא הסבת נחלת אם לאב בשעת ירושתן דלא קפיד קרא אלא שבשעת ירושתן לא תהא ראויה לירש נכסי אביה ומיהו אחרי כן מתו אחיה ואחר כך מת אביה וירשה אותו ומתו האם והאב אלא היה להם כי אם בת זו וירשתן נמצאת יורשת שני מטות נחלת אמה ממטה שמעון ונחלת אביה ממטה ראובן: **בן מנין.** שירש את אמו דאיכא למימר בהכי קפיד קרא הכן ירש את האב והבת תירש את האם: **שכורע כהה בנכסי האב.** דכן קודם לה: **יפה כהה בנכסי האם.** דיורשת את האם: **אינו דין שיפה כחו בנכסי האם.** שירש כמו הבת. אבל עדיין לא למדנו שיקדום בת והיינו דקאמר וממקום שבאת ומקום שהתחלת ללמוד דהיינו מנכסי האב חזור ולמד עוד מה להלן כו'. ולקמיה פריך לימא דיו לבת מן הדין להיות כנדון: **שון.** דירתון כחדא: **מדין קל וחומר כו'.** ברים תורת כהנים תניא רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן מקל וחומר ומגזרה שוה ומבנין אב כו' והדר מפרש להו חדא חדא מקל וחומר כיצד בשאינה ענין אנו דורשין דבר מדבר ע"י קל וחומר: **ויאמר ה' כו'.** כלומר לא לחמיר (ג) על החמור מבקל הוא ליל ובא ללמוד מן הקל אלא דיו ללמד שיהא כמלמד כלומר דיו לבא מן הדין כו' לפיכך תסגר שבעת ימים כו' [במדבר יב]: **מקיש מטה האם כו'.** מאחר דאתא בן בקל וחומר דיורש את אמו כבת והוקשו המטות בתיבה אחת דלא כתב שני מטות הלכך דרשינן מה מטה האב כו'. ולקמיה פרכינן אי מה מטה האב בכור וטול בה פי שנים כו': **ניפאי.** שם חכם: **כר' זכריה בן הקצב.** דהכן והבת יחלקו בשוה בנכסי האם: **אפס זכריה.** כמו כי אפס כסף (בראשית מז). כלומר בטלו שאין הלכה כמותו: **מפיקנא לך כו'.** משמתינא לך ולא יסייע לך רב חיננא בר שלמיא: **דאמר רב הונא אמר רב כו'.** רב הונא בר חייא מהדר הכי לרב נחמן: **אמר ליה.** רב נחמן לרב הונא בר חייא: **אשלח ליה.** לרב הונא ואודיענו שאתה אומר כן משמו ואדע אם אמת הוא שאמר רב הונא כן: **אכסיף.** דשמא חזר בו רב הונא או לא היה סומך בשמועתו: **איתריסה לקבלי.** ולא היית חוזר בך: **ואיהו.** רב נחמן: **רבי יגאי.** זקן היה והחלו עיניו כהות: **א"ל.** שמעיה דר' יגאי: **כר אינש דאתי לקיבלנא הוא יאי.** אדם חשוב בא כנגדנו: **וגולתיה יאי.** כלומר טלית של תלמידי חכמים. אי נמי נאה ממש כדמוכח לקמיה דאמר דין שיעוריה כשק: **גשש.** רבי יגאי לגולתיה דרבי יהודה נשיאה: **דין שיעוריה כשק.** בגד עב וגרוע ושיעורו לקבל עוותא ד' טפחים על ד' טפחים כשק כדתנן [כלים פכ"ז מ"כ] השק ד' על ד' הבגד ג' על ג' במסכת שבת (דף עו.) ובמסכת סוכה (דף יז.): **אמר ליה.** רבי יהודה נשיאה לרבי יגאי (ג) בן קודם לבת כו': **אמר ליה.** רבי יהודה נשיאה לרבי יגאי אי מה מטה האב כו':

אמר

יוכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל היאך בת יורשת שני מטות אלא זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר ומתו ויורשתן ואין לי אלא בת בן מנין אמרת קל וחומר ומה בת שהורע כחה בנכסי האב יפה כחה בנכסי האם בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין שיפה כחו בנכסי האם וממקום שבאת מה להלן בן קודם לבת אף כאן בן קודם לבת ר' יוסי בר' יהודה ור"א בר' יוסי אמרו משום רבי זכריה בן הקצב אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם מאי טעמא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ותנא קמא לא דריש דיו והא דיו דאורייתא הוא דתניא [6]מדין קל וחומר כיצד [2]ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף: במדבר יב יד

הגהות הב"ח

(א) רש"ב ד"ה וכל בת וכו' ולקמן פרכינן כיון דיורשת: (ב) ר"ה ויאמר וכו' להחמיר בחומר מנקל: (ג) ד"ה א"ל רבי יהודה נשיאה לר' יגאי מנין לבן שקודם לבת: (ד) תוס' ד"ה קל וחומר וכו' וכן משמע בתוספתא נאמנות:

מוסף רש"י

מדין קל וחומר כיצד. נמי י"ג מדות בתורת כהנים (ב"ק כה.) מנין שהתורה נתנה לדרש ק"ו (זבחים ע.), הלא תכלם. לשון מיתה הוא ולשון ימים כו' (במדבר יב): מקיש מטה האם כו'. מאחר דאתת בן בקל וחומר דיורש את אמו כבת והוקשו המטות בתיבה אחת דלא כתב שני מטות הלכך דרשינן מה מטה האב כו'. ולקמיה פרכינן אי מה מטה האב בכור וטול בה פי שנים כו': ניפאי. שם חכם: כר' זכריה בן הקצב. דהכן והבת יחלקו בשוה בנכסי האם: אפס זכריה. כמו כי אפס כסף (בראשית מז).

רבינו גרשום

נוחל ממון שלה ואינה נוחלת היא את ממון בנה דבתר דשפחת האב דמינן נחלת הבן: מנהגי מילי. דבן יורש את אמו וקודם לבת הוא: דתכב רחמנא וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל היאך וכו' שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. והיו אחין לאמה הראוין לירש את אביה דהא מציא למיעבד שפיר דליכא משום לא תסוב נחלה הואיל דאחיה קיימין ולאחר שנישאת אמה של זו מת אחיה נפלה ירושתן לאמה והיה לה בת זו ומתו אביה ואמה וירשתן בת זו שלא היה להן בן אלמא דבת יורש את אמה היא: ואין לי. דיורשת את אמה:

(ה) כ"ק כה. זבחים סט:, כ) [פ"ז ל.], ג) גי' רש"ל אמר ליה, ד) [ער' תוס' זבחים סט: ותוס' ב"ק כה. ד"ה ק"ו], ה) [לא יתעתי מקומו. הע' דבתוס' ב"ק כה. כתבו וכן מוכח בתוספ' דאמרת וכן העמיק בתוד"ע בפ"ב מ"ה דב"ק ד"ה דיו וכו' לשון התוס' וכן מוכח בתוספתא לאמרת ע"ש והכיר לפניו לא נמצא שום תוספתא על מס' אמרת ותוספתא נאמרת דרבי נתן ולא מצאתי אלא בפ"ש תניא בהי"ל פ"ל הקב"ה למשה אילו מלך בשר ודם אילו אביה בה כראוי היה לה שתכלם ז' ימים אחי אחי מלך מלכי המלכים על אחת כמה וכמה לא דין הוא שתכלם ז"ד יום אלא למעבד מחול לה שנאמר ויאמר ה' אל משה וכו'], ו) ר"ל דסקל, ז) גי' רש"ל בכן הבן, ח) גליון ומכאי אמאי מיעטרין אין לו דבתם למשמוש גילף לי' ממשמוש דבן בהיקשא דמטות.

תורה אור השלם

1 וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו: במדבר לו ח

2 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: במדבר יב יד

הגהות הב"ח

(ו) רש"ב ד"ה וכל בת וכו' ולקמן פרכינן כיון דיורשת: (ז) ר"ה ויאמר וכו' להחמיר בחומר מנקל: (ח) ד"ה א"ל רבי יהודה נשיאה לר' יגאי מנין לבן שקודם לבת: (ט) תוס' ד"ה קל וחומר וכו' וכן משמע בתוספתא נאמנות:

מוסף רש"י

מדין קל וחומר כיצד. נמי י"ג מדות בתורת כהנים (ב"ק כה.) מנין שהתורה נתנה לדרש ק"ו (זבחים ע.), הלא תכלם. לשון מיתה הוא ולשון ימים כו' (במדבר יב). אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. הכתוב לימדך שאיך דשלי לטעון על הבא מן הדין יותר מן הנדון, דכתיב תסגר שבעת ימים (שם).

רבינו גרשום

אלא בת. כדכתיב וכל בת יורשת וכו': בן מנין אמרת ק"ו ומה בת שהורע כחה בנכסי האב. שבמקום בן לא יתרא בת. יפה כחה בנכסי האם. וכדאמרינן הכא דהא אשכחן מיהא מן קרא דבת יורשת נכסי האם. בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין וכו': וממקום שבאת. כלומר מאותו ק"ו מצי למידרש נמי דבן קודם לבת בנכסי האם דמה להלן גבי נכסי האב בן קודם לבת כדאמרי' לעיל טעמא דאין לו בן הא יש לו בן קודם לבת אף כאן נמי גבי נכסי האם בן קודם לבת: איכא למימר בהא ק"ו דיו לבא מן הדין של ק"ו להיות כנדון דהכן דלידת בנכסי האם מק"ו של בת קאתי ומש"ה בדין הוה דלהוי שוין בן ובת בנכסי האם: ותנא דידן דמתני' דליף לה מברייתא ואמר דבן קודם לבת לא דרש דיו: והא דיו דאורייתא הוא דתניא מדין ק"ו כיצד. אחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן: הלא תכלם שבעת ימים. כדין מצורע שהמצורע היה מצטרע משום שהי' מוציא שם רע וזו דברה כלפי שכינה. ק"ו שהיא טעונה י"ד יום הסגר דכל מצורע ז' ימים היה טעון הסגר: אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ושכינה מאדם לפיכך אלמא דאורייתא היא: ומשני ודאי בעלמא דרישי דיו ושאני הכא דלא דרש דיו ואמר דבן קודם לבת דאמר קרא וכו': אפס זכריה. כלומר אין הלכה כמותו: ואי לא תיהדר מפיק לך ר' חנניא ב"ר שלמיה דאמר הלכה כר' זכריה מאוניך. כלומר משלך אוציא בעל כרחך ואהדר ליה: אשלח ליה לרב הונא דאמרת משמי הלכה כר' זכריה אם אמר הכי אי לא. ואיכסף ר' הונא בר חייא. דאיהו לא הוה אמר הכי משמיה דרב הונא אלא כדי להעמיד דבריו ותלה בגברא רבא כרב הונא: איתרסה לקבלי. כלומר היית מקנטר בדברך כנגדי: אינהו. שמואל דאמר אפס זכריה ורב נחמן נמי. ס"ל כרב ושמואל דאמרי תרוייהו וכו': מסתמיך ואזיל ר' יגאי אכתפיה דר' שמלאי שמעיה. משום דמחמת שיבה הוה סגי נהור וכהה מאורו: אמר ליה שמעיה בר אינש דאתי לקבלנא הוא יאה וגולתיה יאה. כלומר יפה במעשים טובים וטליתו נאה: גשישה. משמש ר' יגאי לטלית של ר' יהודה: אמר ליה. לשמעיה אמרת לי דגולתיה יאה דין שיעוריה כשק הוא כלומר שיעורו של טלית זו כשק הוא שאין דבר חשוב ואין מקבל טומאה עד שיהא בו ד'

קל וחומר לשכינה י"ד. תור"ת דלכך נקט י"ד משום דאמר בהמפלת (דה דף לא.) שלשה שותפין יש באדם הקדוש ברוך הוא אביו ואמו ונותן בו הקב"ה כנגד שניהן אבל קשה קצת דאם כן אין זה קל וחומר דמן הדין יש להיות כנגד שניהן ועוד אמר בספרי בתוספתא קל וחומר למלך וכהן י"ד פירוש משה רבינו שהיה מלך וכהן גדול ששימש שבעת ימי המילואים ואמאי רבינו אמאי נקט י"ד ודומק לומר דמלך היינו הקדוש ברוך הוא וכהן משה[ד] ורבינו חיים כהן מפרש קל וחומר לשכינה יותר מעט מז' וכיון דאפיקתיה מז' דהיינו הסגר אוקמה אשני הסגרות

וכן משמע (ד) בתוספתא[ה]:

דין שיעוריה כשק. ואם תאמר וכי גרע ממטלניות דפרק לא יחפור (לעיל דף כ. ושם) דאוקימנא כעין [1][רסקא] ואפילו הכי שיעורייהו בג' על ג' וי"ל דהתם לא מוקי לה כעין שקא אלא לענין דלא חזו לאומנא לקנא הדם אבל האי קשה יותר מדאי: **מקיש מטה האם למטה האב וכו'.** תימה לרשב"א אמאי אינטריך לאשמועינן דבן קודם לבת בנכסי האם מהיקשא דמטות תיפוק ליה מוירש אותה דאמר לקמן (דף קיג.) מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה מה ירושה ראשונה בן קודם לבת אף ירושה שניה בן קודם לבת דמייה ילפינן לקמן דבני אמות קודמין לבנות אחות לירש בנכסי אחי האם ובנכסי אבי האם דמה ירושה ראשונה דהיינו בנכסי האב בן קודם לבת אף ירושה שניה כגון בן הבת קודם לבת הבת בנכסי אבי האם ואומר רשב"א דבן בנכסי האם היינו נמי ירושה ראשונה הבאה מכח האם ואי לאו דנפקא לן מהיקשא דמטות דבן קודם לבת בנכסי האם היכי הוה שמעינן דקודם בנכסי אבי האם דלא אתי אלא מכח היקשא דירושה ראשונה אלכך אינטריך הכא למילף מעיקרא דבן קודם לבת בנכסי האם שהיא ירושה ראשונה הבאה מכח האם ואוב נפקא לן מהיקשא דלקמן דמקיש ירושה שניה לירושה ראשונה בין ירושה שניה דאב בין ירושה שניה דאם ר"ג דנפקא לן לקמן דבן קודם לבת בנכסי אבי האם היינו משום דמכח אבוה דאימיה קאתי ולא שמעינן מינה דקודם בנכסי האם עצמן ואין נראה לרשב"א דהא מכח דאבוה דאם לא ירית אלא ע"י משמוש דנפלו לפני האם והוא יורש את אמו ואת"ת כיון דמהכא שמעינן דמהיקש דמטות דבן קודם לבת בנכסי האם אמאי אינטריך כל הנך קראי דלא תסוב נחלה לאחיני בסיבת הבן וקרא דאם אין לו בת דאמר לקמן בן הבת ובת הבת מנין ת"ל אם אין לו עיין עליו דמשמע דאתת לאשמועינן דבן יורש את אמו ומיהו ההוא דואם אין לו בת אינטריך טובא דלא הוה ידעינן שהיה בן הבת יורש כלל ע"י משמוש והא דדרשינן נמי מוירש אותה להקיש ירושה שניה לראשונה הוה מוקמינן [3]בבת הבן דוקא[ח] ולא תסוב נמי אינטריך ללאו בסיבת הבן ולא תסוב שני בסיבת הבעל ולמאן

אמר

עין משפט נר מצוה

יא א מי' פ"ל מהל' נחלות הלכה ג סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רפו סעיף ד:

רבינו גרשום (המשך)

אלא בת. כדכתיב וכל בת יורשת וכו': בן מנין אמרת ק"ו ומה בת שהורע כחה בנכסי האב. שבמקום בן לא יתרא בת. יפה כחה בנכסי האם. וכדאמרינן הכא דהא אשכחן מיהא מן קרא דבת יורשת נכסי האם. בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין וכו': וממקום שבאת. כלומר מאותו ק"ו מצי למידרש נמי דבן קודם לבת בנכסי האם דמה להלן גבי נכסי האב בן קודם לבת כדאמרי' לעיל טעמא דאין לו בן הא יש לו בן קודם לבת אף כאן נמי גבי נכסי האם בן קודם לבת: איכא למימר בהא ק"ו דיו לבא מן הדין של ק"ו דיו להיות כנדון דהכן דלידת בנכסי האם מק"ו של בת קאתי ומש"ה בדין הוה דלהוי שוין בן ובת בנכסי האם: ותנא דידן דמתני' דליף לה מברייתא ואמר דבן קודם לבת לא דרש דיו: והא דיו דאורייתא הוא דתניא מדין ק"ו כיצד. אחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן: הלא תכלם שבעת ימים. כדין מצורע שהמצורע היה מצטרע משום שהי' מוציא שם רע וזו דברה כלפי שכינה. ק"ו שהיא טעונה י"ד יום הסגר דכל מצורע ז' ימים היה טעון הסגר: אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ושכינה מאדם לפיכך אלמא דאורייתא היא: ומשני ודאי בעלמא דרישי דיו ושאני הכא דלא דרש דיו ואמר דבן קודם לבת דאמר קרא וכו': אפס זכריה. כלומר אין הלכה כמותו: ואי לא תיהדר מפיק לך ר' חנניא ב"ר שלמיה דאמר הלכה כר' זכריה מאוניך. כלומר משלך אוציא בעל כרחך ואהדר ליה: אשלח ליה לרב הונא דאמרת משמי הלכה כר' זכריה אם אמר הכי אי לא. ואיכסף ר' הונא בר חייא. דאיהו לא הוה אמר הכי משמיה דרב הונא אלא כדי להעמיד דבריו ותלה בגברא רבא כרב הונא: איתרסה לקבלי. כלומר היית מקנטר בדברך כנגדי: אינהו. שמואל דאמר אפס זכריה ורב נחמן נמי. ס"ל כרב ושמואל דאמרי תרוייהו וכו': מסתמיך ואזיל ר' יגאי אכתפיה דר' שמלאי שמעיה. משום דמחמת שיבה הוה סגי נהור וכהה מאורו: אמר ליה שמעיה בר אינש דאתי לקבלנא הוא יאה וגולתיה יאה. כלומר יפה במעשים טובים וטליתו נאה: גשישה. משמש ר' יגאי לטלית של ר' יהודה: אמר ליה. לשמעיה אמרת לי דגולתיה יאה דין שיעוריה כשק הוא כלומר שיעורו של טלית זו כשק הוא שאין דבר חשוב ואין מקבל טומאה עד שיהא בו ד'

ולמאן דדרים בעל משאלו מיצטריך לעבור עליו בשני לחוין ומיהו קשה לרשב"ם דלמאי מיצטריך הכא היקשא דמטות כיון דשמעינן מוסיף אין לו בת ומלא תסוב דבן יורש את אמו תיפוק ליה מקל וחומר דבן קודם לבת והשתא לא אמר דיו כיון דמפריך ק"ו ומיהו פלוגתא היא בכילד הרגל (ב"ק דף כה.) דאיכא מ"ד אפילו איכא דמיפרך ק"ו אמר דיו ומיהו אפילו למ"ד לא אמר דיו איכא למימר דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: לו משפט הבכורה. השתא לא שייך למיפרך אפילו בלא הכי קראי דלעיל ואימא ה"מ בבחור שנשא אלמנה מדכתיב משפט הבכורה משמע דלא שייך משפט הבכורה אלא בחיים וקרא דלעיל אמי לדרשה אתריתי[ט]:

הוא יורש אותה. משמע ליה מיעוטא מדלא כתיב וירשה ומדכתיב אותה משמע מיעוט דאין היא יורשת אותו ועוד דלגמרי ירש אותה מיותר דמשאלו שמעי' תרתי דכיון שהיא יורשת אותו מטעם שהיא שאלו גם הוא יורשה מטעם שאלו ומיהו קשה דאמאי איצטריך כלל מיעוטא דמדקפיד בסיפא הבעל ולא קפיד בסיפא האשה משמע דאיהי יורשת אותו:

מנין

אמר ליה לשמעיה גוד לית דין צבי למילף וטעמא מאי אמר אביי אמר קרא [1]בכל אשר ימצא לו לו ולא לה ואימא הני מילי בחור שנשא אלמנה אבל בחור שנשא בתולה ה"נ דשקיל א"ר נחמן בר יצחק אמר קרא [1]ראשית אונו אונו ולא אונה ההוא מבעיא ליה לבא אחר נפלים דלהוי בכור לנחלה [6]מי שלבו דווה עליו יצא זה שאין לבו דווה עליו אם כן לימא קרא כי הוא ראשית און מאי אונו שמע מינה תרתי ואכתי אימא הני מילי אלמון שנשא בתולה אבל בחור שנשא בתולה הכי נמי דשקיל אלא אמר רבא [3]א"אמר קרא [1]לו משפט הבכורה לאשה: והאיש את אשתו וכו': מנהני מילי [2]דתנו רבנן [2]שארו זו אשתו [2]מלמד שהבעל יורש את אשתו יכול אף היא תירשנו תלמוד לומר [2]וירש אותה הוא יורש אותה [2]ואין היא יורשת אותו והא קראי לאו הכי כתיבי אמר אביי אמר תריץ הכי ונתתם את נחלתו לקרוב אליו שארו וירש אותה אמר רבא [7]סכינא חריפא מפסקא קראי אלא אמר רבא הכי קאמר ונתתם את נחלת שארו לו קא סבר [5]גורעין ומוסיפין ודורשין והאי תנא מייתי לה מהכא דתניא [1]וירש אותה מלמד שהבעל יורש את אשתו דברי ר"ע רבי ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר [3]וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת וגו' בהסבת הבעל הכתוב מדבר ואומר [4]ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה ואומר [5]ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר ואומר [6]ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו וכי מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר אלא מלמד שנשא פנחס אשה ומתה וירשה ואומר [7]ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד וכי

אמר ליה רבי יצחק לשמעיה גוד. משוך אותי ואלך: ליה דין רוצה למילף. אלא להקשות דברים שאינן צריכין כלומר דדבר קל הוא לתרץ כדלקמן: ואימא הני מילי. דאין נוטל: בבחור שנשא אלמנה. שהיו לה בנים מאיש אחר הילכך לו ולא לה דהוי ראשית אונו ולא ראשית אונה ואכל בחור שנשא בתולה דהוי אונו ואונה הכי נמי דשקיל בנכסי האש פי שנים: אונו ולא אונה. דמאי למימתב ראשית און כדלקמן והלכך אפילו בבתולה דהוי ראשית אונה לא שקיל אלא בחור שנשא בתולה ה"נ דשקיל א"ר נחמן בר יצחק אמר קרא ראשית אונו אונו ולא אונה ההוא מבעיא ליה לבא אחר נפלים דלהוי בכור לנחלה מי שלבו דווה עליו יצא זה שאין לבו דווה עליו אם כן לימא קרא כי הוא ראשית און מאי אונו שמע מינה תרתי ואכתי אימא הני מילי אלמון שנשא בתולה אבל בחור שנשא בתולה הכי נמי דשקיל אלא אמר רבא לו משפט הבכורה לאיש ולא משפט הבכורה לאשה: והאיש את אשתו וכו': מנהני מילי דתנו רבנן שארו זו אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו יכול אף היא תירשנו תלמוד לומר וירש אותה הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו והא קראי לאו הכי כתיבי אמר אביי אמר תריץ הכי ונתתם את נחלתו לקרוב אליו שארו וירש אותה אמר רבא כמה סכינא חריפא מפסקא קראי. כלומר היכי מצינן לפסוקי קראי דכתיבי אלא גורעין ד' דנחלתו ול' דלשארו ומוסיפין אהדדי ודורשין לו דמשמע הוא יורשה: והאי תנא מייתי ליה מהכא. מסיפיה דקרא דבעל יורש את אשתו: וירש אותה כו' ר' ישמעאל אומר אינו צריך. לאפוקי מהכא דהבעל יורש את אשתו משום דמדוכתא אחריתי מצינן למידרש. הרי הוא אומר וכל בת יורשה נחלה ממטות בני ישראל לא' משפחת מטה אביה תהיה לאשה. היאך בת אחת יורשת שני מטות אלא שהיתה משבט ראובן וכשעת נישואיה שנישאת לשבט שמעון היו לה אחין הראוין לירש את אביה דאי לא הוו לה אחי לא מציא לאינסובי לשבט אחר משום דכתי' לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר. והשתא לאחר נישואיה איתרמי דמת אחיה בלא בנים ונפלה לה נחלת אביה בירושה והוה לה בת אח' משבט ראובן ומשבט שמעון ולא בן ומת אבי' וירשתו הבת ועכשיו הנכסים עדיין בחזקת שבט שמעון כל זמן שלא נישאת ולפיכך הזהירה תורה שלא להנשא לשבט אחר כי אם למשפחת מטה אביה לפי שאם תנשא לאחד משבט אחר היתה ניסבת נחלה ממטה למטה לפי שאם תמות יורשה בעלה משום הכי תנשא לאחד משבט אביה כי היכי דיירש לאשתו וקיימי נכסים בחזקת שבט אביה. ואיכא למישמע מהכא דמשום הכי הזהיר שלא להינשא לשבט אחר דבהסיבת הבעל הכתוב מדבר דכיון דבעל יורש את אשתו היה ניסבת נחלה ותיפשוט לך מהא דבעל יורש את אשתו: או אינו אלא בהסיבת הבן. כלומר או אומר אני שאמר הכתוב לאחד ממטה אביה לאו משום דבעל יורשה אלא משום דבנה יורשה ובנה משבט אחר הוא והיתה ניסבת נחלה: לא ס"ד דבהסיבת הבן לחוד מיירי ובעל לא ירית. דכשהוא אומר לא תסוב נחלה לבני ישראל ואומר לא תסוב נחלה ממטה. תלתא קראי דכתיבי בהסיבה למה לי אלא לאו לאשמועינן דבעל יורש את אשתו: ואומר ואלעזר בן אהרן מת כו' וירשה פנחס. משום דהבעל יורש את אשתו:

ט) ל"ל מנין שבן קודם לבת כלומר אף בנמצה האש מ"ל אי מה מצה האב וכו' אף מצה האש בכור נוטל וכו'. כ) גרסה דל"ל עבור מה שאיני רוצה ללמוד וכו'.

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ג מהלכות נחלות הלכה ח סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף ה:

יג ב מיי' פ"ח שם הלכה ח וסכ"ב מהל' אישות הלכה ו סמג שם ומי' מח טור ושו"ע אה"ע סי' ל סעיף ה וסי' מ:

יד ג מיי' פ"ח מהלכות נחלות הלכה ח סמג שם:

רבינו גרשום

על ד' מה שאין כן בשאר בנרים: אמר ליה ר' יהודה לר' יוסי מנין שבן קודם לבת ט) כלומר אף מצה האם בכור נוטל פי שנים בנכסי האם: אמר ליה לשמעיה גוד. כלומר ג) עבור זה רוצה ללמוד שאני אומר לו דבר של טעם והוא מקנחר כנגדי (אמר ליה) אעפ"כ טעמא מאי אינו נוטל פי שנים בנכסי האם וכו': הכי נמי דשקיל. הואיל דבכור כן האב הוא: ואימא (הוא) הני מילי באלמון שנשא בתולה דקרינן ביה בבכור שלו שהיה לו קודם לכן נוטל פי שנים דאונו בעינן ולא אונה אבל בחור שנשא בתולה דאונו ואונה הוא הכי נמי דשקיל פי שנים בנכסיה: לאיש ולא לאשה. משום הכי אין נוטל מנכסי האם פי שנים:

פיסקא האיש את אשתו יורש אבל היא אינה יורשת אותו. והא קראי לאו הכי כתיבי כי אם ונתתם את נחלתו לשארו דמשמע דאשתו יורשתו ואין הוא יורש אותה: אמר אביי תריץ. לקראי הכי ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ואת שארו הוא יורש אותה דמשמע הוא יורשה: אמר רבא כמה סכינא חריפא מפסקי קראי. כלומר היכי מצינן לפסוקי קראי דכתיבי אלא גורעין ד' דנחלתו ול' דלשארו ומוסיפין אהדדי ודורשין לו דמשמע הוא יורשה: והאי תנא מייתי ליה מהכא. מסיפיה דקרא דבעל יורש את אשתו: וירש אותה כו' ר' ישמעאל אומר אינו צריך. לאפוקי מהכא דהבעל יורש את אשתו משום דמדוכתא אחריתי מצינן למידרש. הרי הוא אומר וכל בת יורשה נחלה ממטות בני ישראל לא' משפחת מטה אביה תהיה לאשה. היאך בת אחת יורשת שני מטות אלא שהיתה משבט ראובן וכשעת נישואיה שנישאת לשבט שמעון היו לה אחין הראוין לירש את אביה דאי לא הוו לה אחי לא מציא לאינסובי לשבט אחר משום דכתי' לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר. והשתא לאחר נישואיה איתרמי דמת אחיה בלא בנים ונפלה לה נחלת אביה בירושה והוה לה בת אח' משבט ראובן ומשבט שמעון ולא בן ומת אבי' וירשתו הבת ועכשיו הנכסים עדיין בחזקת שבט שמעון כל זמן שלא נישאת ולפיכך הזהירה תורה שלא להנשא לשבט אחר כי אם למשפחת מטה אביה לפי שאם תנשא לאחד משבט אחר היתה ניסבת נחלה ממטה למטה לפי שאם תמות יורשה בעלה משום הכי תנשא לאחד משבט אביה כי היכי דיירש לאשתו וקיימי נכסים בחזקת שבט אביה. ואיכא למישמע מהכא דמשום הכי הזהיר שלא להינשא לשבט אחר דבהסיבת הבעל הכתוב מדבר דכיון דבעל יורש את אשתו היה ניסבת נחלה ותיפשוט לך מהא דבעל יורש את אשתו: או אינו אלא בהסיבת הבן. כלומר או אומר אני שאמר הכתוב לאחד ממטה אביה לאו משום דבעל יורשה אלא משום דבנה יורשה ובנה משבט אחר הוא והיתה ניסבת נחלה: לא ס"ד דבהסיבת הבן לחוד מיירי ובעל לא ירית. דכשהוא אומר לא תסוב נחלה לבני ישראל ואומר לא תסוב נחלה ממטה. תלתא קראי דכתיבי בהסיבה למה לי אלא לאו לאשמועינן דבעל יורש את אשתו: ואומר ואלעזר בן אהרן מת כו' וירשה פנחס. משום דהבעל יורש את אשתו:

מסורת הש"ס

ו) [נדה כג:], ב) [בכורות נב.], ג) [לעיל קט:], ד) [מנחות עב. ערכין כו.], ה) [יומא מא. זבחים כה. בכורות מד: עי' בערוך ערך גרע ל' שכתב ביאור יפה כשם רבינו חננאל], ו) ב"ק מב:, ז) [בכורות מז.], ח) גליון תש"ג דלרבה נמי הקרוב אליו קמי מלעיל ל"ק ליה אלא לאביי דלרב לאוקמה מלנחתייה והקרוב אליו מלעיל ומפסיק באמצע הנייוה ודרי נמי לא"ד דלשארו על הקרוב ע"כ, ט) גליון הקשה ר"ל מין דמאונו ולא אונה מתמעטין אלמון שנשא בתולה ומהשתא מאחר ימצא לו נמעטו אמי' בחור שנשא בתולה ונראה דלעולם הוה מוקמינן ליה בנחור שנשא אלמנה דלא שמעינן ליה מאלמון שנשא בתולה דה"ל דהיכל דהוי אונו אע"ג דלא הוי אונה נוטל פי שנים דמינו דשקיל דדיה שקיל דיה ע"כ.

תורה אור השלם

1 כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה: דברים כא יז

2 ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה היתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה יי את משה: במדבר כז יא

3 וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו: במדבר לו ח

4 ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבתיו ידבקו בני ישראל:

במדבר לו ז

5 ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: במדבר לו ט

6 ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אתו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים: יהושע כד לג

7 ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלשה ערים בארץ הגלעד:

דברי הימים א ב כב

הגהות הב"ח

(א) רש"ם ד"ה והאי מנא ר' ישמעאל כל"ל ותיבת דני נמחקה:

מוסף רש"י

מי שלבו דווה עליו. לב תאני מתאבל על מותו הוא דתניא בענין נחלה (נדה נב.) לו משפט הבכורה. משמע דאדדייה קא', כלומר בנכסיו משפט הבכורה ולא בנכסי אמו (בכורות נ.). שארו זו אשתו. כלומר ויהיו לבשר אחד. וכתיב נמי שארה כסותה ועונתה לא יגרע (לעיל קפ:). סכינא חריפא מפסקי קראי. וכי יכול אדם לספיק המקרא לבטל קופו לאמלנו בענין זה (מנחות עד.) כלומר דדרים פיסא דקרא לגרשא (שם מכתיבי) הא לא כתיבי הכי (ערכין כו.). גורעין ומוסיפין ודורשין. גורעין אות מתיבה זו ומוסיפין על תיבה זו ודורשין (יומא מח. זבחים כה.). וירש אותה. ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו וגו' שארו זו אשתו, והא ליכא למימר דלגרשא מיתי יורשה דדיה, דהא ממשפחתו כתיב, אלא ה"ק ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו, ושארו שהיא אשתו הוא יורש אותה (ב"ק חב.).

וכי תימא. לא מפני שהבעל יורש את אשתו אלא מפני בן שתלד והוא יורשה והוא נקרא על שבט אביו ועל סיבת הבן התורה מקפדת שהרי הוא קרוב לה מן הבעל: **הא שמע.** מקרא אחרינא [במדבר לו] לא תסוב וגו' הא מו למה לי אלא לאו לסיבת הבעל אתא לאשמועינן שהבעל יורש: **וכי תימא לעבור עליו בלאו ועשה.** דתרוייהו בסיבת הבן ומה שהנה הכתוב לא נתכוין אלא להתרות שלא תנשא לשבט אחר כדי להתחייב מלקות דמקרא קמא לא שמעינן אלא עשה דכתיב ביה [שם] לאחד ממשפחת מטה אביו תהיה לאשה לא למטה אחר ולאו הבא מכלל עשה: **וכי תימא אלעזר הוא דנסיב איתתא.** בחיי אלעזר וירתה פנחס בנה ולא אלעזר דאין הבעל יורש את אשתו אלא בנה יורשה ואתא לאשמועינן דהבן יורש את אמו דמהני קרא דלעיל דמיירי בסיבת הבן איכא למימר דבסיבת הבת הוא דמיירי כדאשכחן לעיל בהדיא שהבת יורשת את אמה ואינטריכו הני קראי לשני לאוין ועשה כדאמרן אבל לא אשכחן דהבן יורש את אמו בהדיא אלא מקל וחומר פריכא דאיכא למיפרך דיו והשתא אתא הני קרא דפנחס לאשמועינן דבן יורש את אמו ולא מיירי בסיבת הבעל כלל: **הא שמע.** מפסוק חמישי ושגוב הוליד את יאיר [דה"א ב נ]: **וכי תימא הכא נמי הכי הוא.** כדאמרן [קיא:] גבי פנחס שהיתה לו לשגוב אשה ומתה וירשה יאיר: **הרי קראי למה לי.** לאשמועינן שהבן יורש את אמו כמו הבת: **ויאיר דזכן מזכן.** לקח בכסף הנהו עיירות ולא אתא קרא לאורויי לן מידי אלא עשרו של יאיר מראה לנו כמו שמצינו בהרבה מקומות בנביאים ולא מבעיא קאמר לא מבעיא דאם בירושות מיירי כדקאמרן דליכא למיפרך הרי קראי למה לי דאפסוקים לא נאו ללמד לנו אלא עשרם וסיפור דברים בעלמא הוא ואיכא למילף מיניהו מיהא סיבת הבן אלא גדולה מזו יש להקשות לך דאיכא למימר דקראי לא מיירי בירושה כלל ולא תשמע מיניה לא סיבת הבן ולא סיבת הבעל אלא תרוייהו זכין מזכן וסיפור דברים בעלמא הוא (ב) והתנא עצמו לא נתכוין לדרוש יתור קראי אלא הכי קאמר מנין היה לו לפנחס כו' ואיכא לאקשויי יכול להיות לו ממקח וממכר: **ופנחס נמי דזכן מזכן.** רבותא הוא דקפריך דבלאו הני פירכא נמי לא הוה מצי למילף מיניה סיבת הבעל כדפרכינן לעיל וכי תימא אלעזר הוא דנסיב כו' (ג) כלומר ואפילו פנחס נמי דסלקא דעתך מעיקרא למילף מיניה ירושת הבעל איכא למימר דלא מיירי בשום ירושה בעולם: ומשני הך רבותא דקפרכת מפנחס ליתא דליכא למימר גביה דזכן מיזכן דאם כן לא היה קובר בה את אביו דנמצאת חוזרת כו'. ומיהו איכא לאקשויי הכי קושיות דלעיל דבלאו הך קושיא איכא פירכא אחריתי דלעיל דלא מצינו למילף מיניה ירושת הבעל דקפרכת מפנחס ליתא דליכא למימר גביה דזכן מיזכן דאם כן לא היה קובר בה את אביו דנמצאת חוזרת כו'. ומיהו איכא לאקשויי הכי קושיות דלעיל דבלאו הך קושיא איכא פירכא אחריתי דלעיל דלא מצינו למילף מיניה ירושת הבעל איכא למימר דלא מיירי בשום ירושה בעולם: ומשני הך רבותא